

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
факультет дошкільної і початкової освіти
імені Валентини Волошиної
кафедра дошкільної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Формування соціально-громадянської
компетентності в дітей старшого дошкільного віку
в умовах родини.**

Студента 2 курсу 2 МДПЛЗ групи
Галузі знань : 01 Освіта / Педагогіка
Освітня програма : Дошкільна освіта.
Початкова освіта.

Антофій Юлія Анатоліївна

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук,
старший викладач
Колосова Олена Вікторівна

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____
(підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2022 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ РОДИНИ	7
1.1. Теоретико-педагогічні особливості соціалізації дітей	7
1.2. Сутність і структура соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку	12
1.3. Психолого-педагогічні особливості процесу формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку	22
1.4. Особливості формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників у родині	27
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ РОДИНИ	37
2.1. Критерії, показники та результати діагностики рівнів сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку	37
2.2. Педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку	60
2.3. Методика формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в умовах родини	62
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Характер сучасних трансформаційних процесів в Україні, їх масштабність та глибина, суперечності складного періоду соціально-економічних змін останніх років зумовлюють загострення інтересу суспільства до проблеми соціалізації особистості, зокрема до формування її соціально-громадянської компетентності. Виключно важливого значення вона набуває на етапі дошкільного дитинства, адже, дошкільний вік виступає початковим етапом формування вихованця як активного суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. Це зумовлено тим, що вже в дошкільному віці особистість включається у важливі сфери життя суспільства. У цей період найбільш активно взаємозбагачуються взаємовідносини особистості з іншими людьми, відбувається засвоєння елементарних понять, формування умінь і навичок рольової поведінки, що імітують суспільні відносини.

Старший дошкільний вік є періодом найбільш інтенсивного соціального розвитку дитини, який повинен розглядатися на чотирьох рівнях: соціальному, інституціональному, міжособистісному, індивідуальному. Саме тому проблема формування соціально-громадянської компетентності дітей, зокрема, старшого дошкільного віку, набуває особливої актуальності.

У розробленні проблеми соціалізації, її сутнісної характеристики та змістовного наповнення значний внесок зробили іноземні і вітчизняні фахівці: Е.Дюркгейм, Т.Парсонс, Д.Дьюї (щодо розробки суб'єкт-об'єктної концепції соціалізації особистості); Ф.Знанецький, Дж.Мід, У.Томас, Ч.Кулі, Дж.Хоуманс (щодо суб'єкт-суб'єктного підходу соціалізації особистості); Ф.Гиддингс, Г.Тард, Д.Томпсон, Д.Пристли, Т.Парсонс, Дж.Баллантайн, Е.МакНейл, Дж.Огбю, Дж.Е.Перри, Р.Хевигхерст (щодо проблем соціалізації особистості в зарубіжній науці). Не меншими є нароби вітчизняних науковців: І.Беха, О.Сухомлинської (щодо соціального виховання і духовного розвитку особистості); А.Богуш, Р.Буре, Н.Гавриш, О.Кононко, В.Кузьменко, С.Кулачківська, Г.Люблінська, Т.Піроженко (щодо всебічного розвитку особистості дошкільника); Л.Венгер, Д.Ельконін, О.Запорожець, К.Карасьова, В.Котирло, С.Кулачківська, С.Ладивір, О.Леонтьєв, М.Лісіна, В.

Моляко, А.Сазонова, Т.Титаренко, Г.Усова (щодо гри як провідної діяльності в дошкільному віці); Т.Алексєенко, І.Зверєва, А.Капська, І.Рогальська, С.Савченко, С.Харченко (розроблено концепції соціалізації особистості); Ю.Богинська, О.Караман, О.Кононко, С.Курінна, І.Печенко, Р.Пріма, О.Рейпольська (визначено соціальну компетентність особистості на ранніх етапах соціалізації).

Виникає нагальна потреба в осучасненні змісту, обґрунтуванні та експериментальній перевірці перспективних форм, методів і власне засобів забезпечення в ЗДО важливого поетапного процесу формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників та його систематичного вдосконалення. Таким чином, у сучасній соціокультурній ситуації головною домінантою є соціалізація особистості дитини як результат її соціального розвитку та виховання, досягнення оптимальної форми соціальної активності та компетентності, що дає змогу дитині бути активним перетворювачем власного життя та довкілля, мати право свободи вибору і ставати суб'єктом власної життєдіяльності.

У зв'язку з цим особлива роль відводиться сім'ї як провідній соціальній інституції соціалізації, яка забезпечує розвиток соціально та індивідуально значущих рис особистості та її успішне функціонування як суб'єкта власної життєдіяльності у суспільному довіллі. Саме тому наукове дослідження актуалізує зростання значущості розробки і ефективного застосування теоретико-методичних засад формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку в сім'ї.

Формування соціально-громадянської компетентності старших дошкільників у різних видах діяльності, яка може бути зреалізована в сім'ї, потребує пошуку інноваційного змісту, форм і методів роботи з дітьми старшого дошкільного віку, налагодження міцної партнерської взаємодії ЗДО і родини старшого дошкільника, виконання вихователем фасилітаційної функції у збагаченні соціального досвіду, розкриття і розвитку здібностей, моральних якостей вихованця, реалізації ним свого особистісного потенціалу. Саме тому, нами була вибрана тема дипломного дослідження «Формування соціально-

громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку в умовах родини».

Об'єкт дослідження – процес формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку в умовах родини.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку в умовах родини.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати педагогічні умови та методику організації процесу формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку в умовах родини.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати наукові джерела з проблеми дослідження та розкрити теоретичні основи формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

2. Визначити роль і місце родини як середовища формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

3. З'ясувати рівень сформованості соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку.

4. Обґрунтувати педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку в умовах родини.

Відповідно до визначених завдань було застосовано такі методи дослідження: теоретичні: аналіз філософських, психологічних і педагогічних джерел, програм з метою визначення сутності, змісту, методів, особливостей процесу театралізованої діяльності з дітьми старшого дошкільного віку; емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний); діагностичні методи (опитування, бесіда); обсерваційні методи (спостереження); статистичні: методи математичної обробки експериментальних даних.

Апробація результатів дослідження здійснювалась на V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими

освітніми потребами» (V школа технологій інклюзивної освіти) (17-18 листопада 2021 року, м. Вінниця); на VII Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти» (липень 2022 року, м. Вінниця).

Публікації. Основні положення та результати дослідження відображено у двох публікаціях автора:

Антофій Юлія. Формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку. Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами: збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 17-18 листопада 2021 р.). За заг. ред. О.П. Демченко. Вінниця. 2021. Вип. 4. С. 406-409.

Антофій Юлія. Родина як середовище формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 6-7 липня 2022 р.). За ред. Н.О. Пахальчук; О.П. Демченко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля. 2022. Вип. 11. С.65-68.

Базою дослідження виступив: комунальний заклад «Дошкільний навчальний заклад №26 Вінницької міської ради». Експериментальна робота здійснювалась у групі дітей старшого дошкільного віку. Дослідженням охоплено 29 дітей.

Структура роботи: дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (57 джерел), 5 додатків. Основний зміст викладений на 81 сторінці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти, нова редакція 2020). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 1. Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади. Київ: Либідь. 2003. 234 с.
3. Богуш А. Дефініції «Дитинство», «Духовність» і «Довкілля» у педагогічній спадщині В.Сухомлинського. *Педагогічні нотатки та роздуми*. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС», 2001. С. 23.
4. Богуш А. Парадигма «дитинство» в сучасній педагогіці. *Пед. альманах «Наука і практика»*. 2003. № 1. С. 67.
5. Богуш А. Парадигма «дитинство» в контексті розвитку особистості дошкільника. Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992- 2002 ч.1. Харків. «ОВС». 2002.
6. Богуш А. Дитинство в сучасному освітньому просторі. Збірник наук. праць. Адреса досвіду: НВК»Надія». Одеса: ПНУ АПНУ. 2003.
7. Богуш А. Комфортність особистості в аспекті безперервної освіти. *Известия международной Славянской академии им. Я. Коменского*. Тирасполь. 2003. № 1.
8. Гавриш Н. Розвиток мовленнєвої творчості в дошкільному віці: Монографія. Донецьк. ТОВ «Лебідь». 2001. 218 с.
9. Гавриш Н. Як ми виховуємо творчу особистість. *Дошкільне виховання. Палітра педагога*. 2000. № 3-4. С. 56.
10. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність дошкільнят: поняття, зміст, формування в сучасних навчальних закладах. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Ін-т проблем виховання АПН України. Київ, 2006. С. 219-226.
11. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів. *Рідна школа*. 2004. №7–8. С. 71-74.
12. Демченко О. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до

розвитку соціальної обдарованості дітей в проблемному полі педагогіки вищої школи. *Людинознавчі студії*: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: редакційно-видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка. Випуск 6/38. 2018. С. 116-130.

13. Демченко О., Вацьо М. Пізнавально-синкретична складова в підготовці майбутніх вихователів до розвитку соціальної обдарованості дітей. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: збірник наукових праць. Вип. 26. Ч. 1. Кам'янець-Подільський, 2019. С. 64-70.

14. Карасьова К. формуємо ціннісні орієнтири у грі. *Дошкільне виховання*. №2. 2015. С. 78.

15. Кіт Г., Тарасенко Г. Українська народна педагогіка. Курс лекцій: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: ПП «Едельвейс і К», 2008. 302 с.

16. Колосова О. Форми взаємодії дошкільного закладу з сім'єю у контексті формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Прикарпатського університету*. Івано-Франківськ. 2013. С. 73-77.

17. Кононко О. Виховуємо соціально компетентного дошкільника. Київ: Світич. 2009. 201 с.

18. Кононко О. Збережемо простір дитинства. *Дошк. виховання*. 2004. № 1. С. 5-7.

19. Кононко О. Активність як провідна характеристика особистісного становлення дошкільника. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр.к.* Житомир: Волинь, 2003. Кн. 1. С. 29- 41.

20. Кононко О. Запорука особистісного зростання дошкільника. *Дошк. виховання*. 1999. № 10. С. 3-5.

21. Кононко О. Стратегічна мета виховання – життєва компетентність дитини. *Дошк. виховання*. 1999. № 5. С. 3-6.

22. Кремень ХХІ сторіччя: нова освітня політика. *Дошкільне виховання*. 2003. № 8. С. 34.

23. Кузьменко В. Соціальна компетентність дошкільнят: особливості, показники та шляхи розвитку. *Дошкільне виховання*. 2001. № 9. С. 15.

24. Курінна С. Особливості соціалізації дітей шести-семи років у різних умовах життєдіяльності: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Луганськ. 2004. 45 с.
25. Лавриченко Н. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы. *Віра Інсайт*. 2000. С. 56.
26. Ладивір С. Радість розвитку. Взаємодія дорослого і дитини. Київ: Редакція газет з дошкільної та початкової освіти. 2013. 126 с.
27. Лазаренко Н., Колеснік К. Впровадження технології групової діяльності в контексті ігрового підходу організації освітнього процесу дітей дошкільного віку. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: педагогіка і психологія. Випуск 65. 2021. С. 24-28.
28. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у педагогічній взаємодії. *Вища освіта України*. 2004. № 3. С. 87-102.
29. Лепіхова Л. Соціально-психологічна компетентність у поведінці особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 2. С. 65-69.
30. Лисенко Н., Кирата Н. Педагогіка українського дошкілля: навч.-метод. пос. Івано-Франківськ. 2001. 349 с.
31. Лукашевич М. Соціалізація. Виховні механізми і технології: навчально-методичний посібник. Київ, 1998. 345 с.
35. Поніманська Т. Дитина в соціумі: робота за освітньою лінією. *Дошкільне виховання*. 2012. № 9. С. 8-11.
36. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. I. Аксьонова О., Аніщук А., Артемова Л.; наук. кер. О.Кононко. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна». 2014. 451 с.
37. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Тернопіль. «Мандрівець». 2013. 99 с.
38. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». О.Білан, Л.Возна, О.Максименко та ін. Тернопіль. *Мандрівець*. 2013. 264 с.
39. Сіроштан С. Соціальний та емоційний розвиток малят. *Психолог*. 2005. №12. С. 3-10.
40. Словник навчально-педагогічних понять і термінів: методичний

посібник /Укл. ЛП Вовк, ГД Панченко, ОС Падалка, та ін. К.: Вид-во НПУ імені МП Драгоманова. 2001. 83 с.

41. Токаренко Н. Метод проектів як ефективний засіб організації розвивально-пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. URL: http://poippo.pl.ua/otmz/kruglyj_stol/3.pdf.

42. Уйсімбаєва М. Проектна діяльність: теоретичні аспекти. *Витоки педагогічної майстерності*. Серія: Педагогічні науки. 2014. Вип. 13. С. 25-28. URL: <http://www.healthofchildren.com/S/Social-Competence.html>

43. Demchenko, O., Bondar, Y., Shykyrynska, O., Komarivska, N., Lyubchak, L., Stakhova, I., & Dabizha, L. Development of youth's creative abilities schoolchildren by BYOD technology. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference May 27th- 28th, (I volume). 2022. P. 341-350.

47. Gro Harlem Brundtland. URL: https://en.m.wikipedia.org/wiki/Gro_Harlem_Brundtland.

48. Hymes D. On communicative competence. Philadelphia: University of Pensilvania Press. 1971. 213 p.

49. Mc Clellan D., Katz L. Assessing Young Children's Social Competence. URL: <http://ericcass.uncg.edu/virtuallib/achievement/1107.html>.

50. Mc Clelland D. Identifying competencies with behavioral-event interviews.

Psychological Science. 1998. № 9. P. 331-339.

51. Karuk I., Kolesnik K., Kryvosheya T., Prysiazhniuk L., Shykyrynska O. Organization of group activities of older preschool children in the process of experimenting. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference, May 28 th - 29th. Rezekne, 2021. Vol. II. P. 729-743.

52. Kolosova, O., Sarancha, I., Pylypenko, Y., & Khilya, A. Tolerant attitudes towards persons with special educational needs as a component of professional training for teachers in higher education institutions. *Society. Integration. Education*. Proceedings of the International Scientific Conference. Vol. 1. 2022. P. 126-135.

53. Bakhmat N., Kolosova O., Demchenko O. Application of international scientometric databases in the process of training competitive research and teaching staff:

opportunities of Web of Science (WOS), Scopus, Google Scholar. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*. 2022. Vol.100. No 13. P. 4914-4924.

54. Parks M. Communicative competence and interpersonal control. M.L.Knapp and G.R.Miller, eds. *Handbook of interpersonal communication*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, Inc., 1994. P. 589-618.

55. Smółka P. Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych. Wydawnictwo Wolters Kluwer Polska.
URL:[https://mfiles.pl/pl/index.php/Kompetencje_spo%C5%82eczne#:~:text=Kompetencje%20spo%C5%82eczne%20\(ang.,postrzegania%20i%20rozumienia%20sytuacji%20spo%C5%82ecznych](https://mfiles.pl/pl/index.php/Kompetencje_spo%C5%82eczne#:~:text=Kompetencje%20spo%C5%82eczne%20(ang.,postrzegania%20i%20rozumienia%20sytuacji%20spo%C5%82ecznych)

56. Wiemann J., Bradac J. Reviewessay: the many guises of communicative competence. *Journal of Language and Social Psychology*. 1985. №4. P.131-138.

57. Shykyrynska O., Kanarova O., Medun L. Features of soft skills development children of senior preschool age in play activity: theoretical and methodological aspect. *Science and education for sustainable development: Publishing House of University of Technology, Katowice, 2022. p. 708-719. <https://cutt.ly/k1LSFrz>*